

УДК 634:330.131.7

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ САДІВНИЦТВА

О.С. Тупчій, *аспірант*

Уманський національний університет садівництва

У статті досліджено основні теоретико-методичні основи визначення економічної ефективності промислового садівництва. Детально розглянуто найбільш поширені наукові методи і підходи щодо визначення економічної ефективності.

Ключові слова: економічна ефективність, методи дослідження, продукція садівництва, садівничі підприємства.

Постановка проблеми. В умовах посилення міжнародної та внутрішньої конкуренції у виробництві продукції садівництва виникає нагальна необхідність створення дієвого механізму управління ефективністю господарської діяльності галузі з виробництва плодів та ягід. Механізм підвищення ефективності виробництва в цілому представляє собою систему взаємопов'язаних форм, заходів і методів управління, організації та стимулювання виробництва, яка спрямована на забезпечення його прибутковості та конкурентоспроможності. Функціонування механізму підвищення ефективності виробництва базується на оцінці, аналізі та прогнозуванні ефективності.

Завдання дослідження. Проаналізувати теоретико-методичні положення оцінювання економічної ефективності виробництва продукції садівництва у сучасних ринкових умовах, розробити методичні рекомендації щодо пошуку шляхів підвищення економічної ефективності виробничо-господарської діяльності садівничих підприємств.

Результати досліджень. В умовах ринкової економіки в садівництві, як і в інших галузях сільського господарства, особлива увага приділяється забезпеченню високої економічної ефективності виробництва, суть якої полягає в одержанні максимального ефекту відносно з витрат матеріально-технічних ресурсів і затрат праці.

Для оцінки економічної ефективності садівництва доцільним є

використання наступних показників: вартість валової, товарної продукції; собівартість 1 ц плодів, ягід, 1 тис. саджанців; розмір прибутку (чистого доходу); трудо- матеріало- та енергомісткість одиниці продукції; рентабельність виробництва; норма прибутку, % [4, с. 23–24].

Основним економічним показником, що характеризує ефективність всього процесу виробництва на підприємстві, є собівартість продукції, оскільки цей показник відображає рівень організації виробничого процесу, технічний рівень, продуктивність праці та інше [4, с. 92–93].

Найбільш розповсюдженим показником при визначенні економічної ефективності сільськогосподарського виробництва є рівень рентабельності [1, 6]. Він дає можливість оцінити ефективність виробництва за умови витрачання майже однакової кількості ресурсів. Як відомо, рівень рентабельності – це відношення прибутку, одержаного від реалізації плодючої продукції, до їх собівартості реалізації, і є важливим показником економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, який свідчить про те, що підприємство одержує прибуток. Однак, у собівартості продукції витрати уречевленої праці в основних фондах враховуються неповністю, а лише у розмірі амортизаційних відрахувань з їх балансової вартості. Цей показник за рівних цін відбиває лише ефективність поточних виробничих витрат, а не ефективність функціонування всього капіталу, не враховує швидкість його обороту [7, с. 302]. Отже, не зовсім правомірним є застосування рівня рентабельності як інтегрального показника ефективності виробництва, стверджують деякі вітчизняні науковці. Головним недоліком є те, що у витратній основі не враховується вартість землі. Тому, поряд з визначенням рентабельності, необхідно враховувати ефективність використання землі [10, с. 16].

Серед багатьох організаційно-економічних факторів, що безпосередньо впливають на рівень економічної ефективності садівництва, перше місце, безумовно, займають спеціалізація й оптимальна концентрація виробництва [9, с. 35]. Підтримуємо позицію О.М. Шестопаля з приводу того, що висока економічна ефективність садівництва залежить не тільки від наявності сприятливих природних й економічних умов, а й від рівня спеціалізації та

ступеня концентрації садівництва. При цьому рівень концентрації плодоягідного виробництва залежить від вільної площі, наявності трудових ресурсів та фондозабезпеченості господарства для розширення виробництва.

При проведенні групувань за рівнем концентрації плодкових і ягідних насаджень О.Ю. Єрмаков використовує такий показник, як обсяг виробництва садівницької продукції. З приводу цього ми підтримуємо його думку, що цей показник „... є ємним і найбільш точним показником рівня концентрації галузі, відображаючи, з одного боку, площу – вал, а з іншого – результативний показник інтенсифікації – урожайність [3, с.117]”. П.Ф. Дуброва стверджує, що саме від урожайності плодово-ягідних культур залежить собівартість продукції садівництва й вихід її на одиницю витраченого робочого часу, а також розмір прибутку й рівень рентабельності виробництва [2, с.29].

При визначенні економічної оцінки різних типів плодкових і ягідних насаджень помологічних сортів використовуються наступні показники: капітальні вкладення на створення 1 га насаджень (балансова вартість 1 га насаджень); затрати праці на створення 1 га саду (ягідника); вступ насаджень у товарне плодоношення; врожайність; виробничі витрати на 1 га насаджень; собівартість реалізації 1 ц плодів, ягід; реалізаційна ціна 1 ц продукції; затрати праці на виробництво 1 ц плодів, ягід; прибуток з 1 га саду, ягідника; рівень рентабельності виробництва продукції; коефіцієнт економічної ефективності капітальних вкладень у створення насаджень; строк окупності насаджень [4, с. 41-42].

Показники ефективності виробництва плодово-ягідної продукції доцільно розподілити на дві групи. Перша пов'язана із визначенням ефективності використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, друга – з ефективністю використання землі. До першої групи показників належать: витрати праці на виробництво одиниці продукції, собівартість одиниці продукції, ціна, прибуток в розрахунку на одиницю продукції, рівень рентабельності, норма прибутку. До другої групи відноситься урожайність, вихід товарної продукції і прибутку з одиниці площі плодоносних насаджень [4, с. 12].

В умовах ринкових відносин С.П. Азізов, П.К. Канінський, В.М. Скупий пропонують визначати ряд нових показників економічної ефективності: грошовий потік (сума прибутку і амортизаційних відрахувань), підприємницький інтервал (різниця між загальною сумою грошових надходжень та умовно змінними витратами), рівень адаптованості підприємства (відношення прибутку до умовно постійних господарських витрат), рівень окупності власного капіталу (відношення прибутку до власного капіталу) [5, с. 802].

В умовах ринкової економіки земля, як основний капітал у сільськогосподарському виробництві, повинна бути введена до економічного обігу, що безпосередньо впливатиме на формування собівартості продукції, а також на інші показники ефективності виробництва. Рівень цих показників залежатиме від природної та економічної родючості землі. Тому при визначенні норми прибутку (формула 1) слід враховувати грошову оцінку землі [4, с. 95].

$$H_n = \frac{\Pi}{B_{oz} + B_{obz} + OP + Z_v} * 100\%, \quad (1)$$

де: H_n – норма прибутку, %; Π – прибуток, грн; B_{oz} – середньорічна вартість основних засобів виробництва, грн; B_{obz} – витрати обігових засобів виробництва, грн; OP – оплата праці, грн; Z_v – вартість (грошова оцінка) землі, грн.

При визначенні ефективності капітальних вкладень на закладку й вирощування садів і ягідників використовують наступні показники: урожайність плодово-ягідних насаджень; витрати праці на виробництво 1 ц плодів; собівартість 1 ц продукції; розмір прибутку на 1 га плодоносних насаджень; строк окупності капітальних вкладень, що обчислюють шляхом ділення балансової вартості насаджень на розмір прибутку, одержаний із плодоносних насаджень [2, с. 203].

Разом з тим, вважаємо, що найповнішу економічну оцінку використання плодоягідних насаджень можна мати лише за умов одночасного врахування економічної ефективності витрат на виробництво продукції та капітальних вкладень у створення насаджень, тобто застосування інтегрованого комплексного (відносно до контролю) показника ефективності.

При визначенні економічної ефективності промислового садівництва

важливо враховувати ефективність (окупність) інвестицій в основний капітал – створення плодючих насаджень і формування виробничої інфраструктури в галузі. Основні показники економічної ефективності інвестицій в основний капітал – це коефіцієнт економічної ефективності інвестицій у створення плодючих насаджень (формула 2) та строк їх окупності (формула 3).

$$K_{ein} = \frac{\Pi + a}{K} * v, \quad (2)$$

де: Π – середньорічний прибуток, грн;

a – амортизаційні відрахування з балансової вартості насаджень, грн;

K – капітальні вкладення (інвестиції) на створення насаджень, грн;

v – частка багаторічних насаджень в обсязі всього необоротного капіталу галузі, %.

$$T = \frac{1}{K_{ein}} + T_n, \quad (3)$$

де: T – строк створення насаджень, або лаг (строк трансформації насаджень в основний капітал), років [4, с. 102; 8, с. 88-89].

Отже, наведена система показників, що обрана для дослідження ефективності ведення садівництва дає можливість поетапно проаналізувати економічну ефективність виробництва плодів і ягід, виявити недоліки і переваги, запропонувати механізми підвищення конкурентоспроможності промислового виробництва садівницької продукції та вдосконалити організаційно-господарську структуру садівницьких підприємств регіону.

Висновки. В сучасних умовах в промисловому садівництві особлива увага приділяється забезпеченню високої економічної ефективності виробництва, суть якої полягає в одержанні максимального ефекту в розрахунку на одиницю витрачених ресурсів і затрат праці. Обрана система показників, яка використовується для визначення економічної ефективності виробничо-господарської діяльності садівничих підприємств повинна відображати витрати всіх видів наявних ресурсів, відображати рентабельність та прибутковість роботи, забезпечувати необхідною інформацією щодо ефективності виробничих процесів на всіх рівнях управління, створювати передумови з метою виявлення резервів підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання,

стимулювати до пошуку нових і використання всіх можливих резервів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В.Г. Про необхідність комплексного використання в планово-економічній роботі показників рентабельності / В.Г. Андрійчук // Удосконалення економічного механізму функціонування аграрних підприємств в умовах невизначеності: Зб. наук. праць Міжнародної науково-практичної конференції 19-20 травня 2004 р. – К.: КНЕУ, 2004. – С. 30-36.
2. Экономика и организация промышленного садоводства / [Дуброва П.Ф., Каганович И.М., Стрельников В.В. и др.]; под ред. П.Ф. Дуброва. – М.: «Колос», 1981. – 255 с.
3. Ермаков А.Е. Развитие и эффективность садоводческих предприятий разных форм хозяйствования: моногр. / А.Е. Ермаков – К.: «Віпол», 1997. – 293 с.
4. Методика економічної та енергетичної оцінки типів плодоягідних насаджень, помологічних сортів і результатів технологічних досліджень у садівництві / За ред. О.М. Шестопаля. – Київ, Інститут садівництва УААН, 2002. – 133 с.
5. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах. Підручник / С.П. Азізов, П.К. Канінський, В.М. Скупий. За ред. проф. С.П. Азізова. – К.: ІАЕ, 2001. – 834 с.
6. Пасхавер Б.Й. Рентабельність агросфери: проблеми стабільності / Б.Й. Пасхавер // Економіка України. – 2004. – № 2. – С. 73-82.
7. Ціноутворення в процесі реформування АПК України (1990-2001 рр.). За ред. О.М. Шпичака. – К.: ІАЕ, 2002. – 499 с.
8. Фейеш Ш. Современный плодовый сад: Пер. с венгерского / Ш. Фейеш. Под ред. и с предисл. З.А. Метлицкого. – М.: Колос, 1964. – 128 с.
9. Шестопаль О.М. Віддача інтенсивного саду / О.М. Шестопаль. – К.: Товариство «Знання» УРСР, 1990. – 48 с. – (Сер. 9 «Земля і люди»; №2).
10. Яцух О.О. Сади “Перемоги”. Досвід функціонування агропромислового підприємства / О.О. Яцух // Сад, виноград і вино України. – 2000. – № 2-3. –

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА ПРОДУКЦИИ САДОВОДСТВА

О.С. Тупчий, аспирант

В статье исследованы основные теоретико-методические основы определения экономической эффективности промышленного садоводства. Подробно рассмотрены наиболее распространенные научные методы и подходы к определению экономической эффективности.

Ключевые слова: экономическая эффективность, методы исследования, продукция садоводства, садоводческие предприятия.

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF ECONOMIC EFFICIENCY PRODUCTION OF GARDENING

O.S. Tupchiy, postgraduate

The article examines the main theoretical and methodological basis for determining the economic efficiency of industrial gardening. The most common research methods and approaches to determining the economic efficiency were detail considered.

Keywords: the economic efficiency, research methods, horticulture products, horticultural companies.